

Kronika

EKONOMICZNE ASPEKTY PRODUKCJI I PRZETWÓRSTWA MLEKA W POLSCE

2 lutego 2006r. w Sali Senatu Pałacu Rektorskiego SGGW odbyła się konferencja naukowa pt. Ekonomiczne aspekty produkcji i przetwórstwa mleka w Polsce (stan i kierunki zmian), zorganizowana przez Katedrę Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW i Katedrę Zarządzania Przedsiębiorstwami AR w Szczecinie. Konferencja zgromadziła grono osób związanych bezpośrednio z produkcją i przetwórstwem mleka (rolników, członków związków przetwórców i spółdzielni mleczarskich) oraz pracowników naukowych zajmujących się badaniem tego sektora. Specjalnym gościem konferencji był przedstawiciel Federalnego Instytutu Rolniczego z Niemiec – dr Torsten Hemme. Uczestników konferencji powitali prof. dr hab. W. Ziętara oraz prof. dr hab. B. Klepacki podkreślając, iż jednym z celów konferencji jest analiza organizacyjnych i ekonomicznych problemów produkcji mleka.

Referat wprowadzający, opisujący współpracę sieci zrzeszających producentów i przetwórców mleka wygłosił **prof. dr hab. M. Świtłyk**, który szczegółowo przedstawił organizację i badania Europejskiego Związku Producentów Mleka (European Dairy Farmers – EDF). Przedstawił historię powstania EDF oraz prowadzonych w jej ramach analiz kosztów produkcji mleka. Referent podkreślał, iż celem EDF nie jest jedynie badanie kosztów produkcji mleka w zależności od systemu produkcji, lecz również wymiana doświadczeń pomiędzy rolnikami z różnych krajów Europy. Polska jako sześciolatekni członek systemu początkowo badała 8 gospodarstw, a w 2004 r. – 29. W ramach polskiego odcinka działalności EDF tworzone są raporty krajowe oraz analizy danych na poziomie gospodarstwa i ich odniesienia do średnich z pozostałych krajów będących członkami sieci. Poza charakterystyką EDF referent krótko przedstawił również International Farm Comparison Network – IFCN Dairy (niezależną, otwartą sieć o zasięgu światowym) i IFCN Cream Club (zrzeszenie 100 czołowych producentów mleka).

Dr Torsten Hemme wygłosił referat pt. „Ekonomiczne aspekty produkcji mleka na świecie”. W swoim wystąpieniu zobrazował trendy w poziomie cen mleka od 1981r. do chwili obecnej. Ukazał obszary skoncentrowania produkcji mleka na poszczególnych kontynentach, zróżnicowanie wielkości farm i stad oraz powiązane z tym zróżnicowanie kosztów produkcji. W kolejnej części referatu przedstawił trendy światowe w eksporcie i imporcie mleka i jego przetworów, a także ich odniesienie do poziomu konsumpcji i kosztów produkcji. Zwrócił uwagę na szybkość zmian zachodzących w technologii produkcji mleka oraz na globalizację rynku i perspektywę uwolnienia cen. Wśród trendów globalnych duży nacisk położono na regionalizację systemów utrzymania, poziomu kosztów produkcji i poziomu cen, a wreszcie na decyzje WTO. Przeciwwstawiono kosztoclonną produkcję mleka w USA, Kanadzie i UE-15 niskim kosztom produkcji w Oceanii, Azji i Ameryce Południowej.

Prof. dr hab. W. Ziętara w referacie pt. „Stan i kierunki zmian produkcji mleka w Polsce” prezentował zmiany pogłowia (spadek z 5 mln do 2,7 mln szt.) i obsady krów w okresie od 1990r. do chwili obecnej oraz strukturę towarowej produkcji zwierzęcej w latach 2001-2004. Z badań wynikało, iż udział mleka i żywca wołowego w produkcji

towarowej wynosił około 40% – co przekłada się bezpośrednio na poziom dochodu rodzin rolniczych i ich sytuację bytową. Referent podkreślił pozytywne zjawisko, jakim jest wzrost jednostkowej wydajności krów, przy jednoczesnej stabilizacji pogłowia w ostatnich latach. Ukazał postępującą polaryzację gospodarstw mlecznych i regionalizację produkcji, nawiązał również do związku formy własności gospodarstwa z prowadzeniem produkcji mleka (problem najmu wyspecjalizowanego personelu).

Referat **dr E. Kołoszycz** pt. „Koszty produkcji mleka w Polsce i wybranych krajach UE” dotyczył głównie wpływu skali produkcji mleka na poziom kosztów, przychodów i dochodów, z uwzględnieniem kosztu pasz i pracy. Analiz dokonano na podstawie danych bazy polskiego EDF. W referacie porównano wydajności krów, koszty bezpośrednie produkcji mleka w badanych gospodarstwach, a także oszacowano koszt ziemi, pracy własnej i kapitału, porównano uzyskiwane dopłaty i subsydia oraz przeanalizowano rentowność badanych gospodarstw. W podsumowaniu zawarto porównanie polskiej grupy EDF do wybranych krajów UE. Wydajność mleczna krów w Polsce jest zbliżona do wydajności osiągniętej w Irlandii i Węgrzech. Polska na tle badanej próby jest krajem o najniższych kosztach bezpośrednich, natomiast najwyższe koszty zanotowano na Węgrzech, czego powodem były problemy gospodarstw węgierskich z wykorzystywaniem ziemi pod produkcję pasz i konieczność korzystania z pasz zakupionych. Najwyższe koszty pracy odnotowano we Francji i Szwecji, natomiast Węgry i Polska znalazły się w grupie o najniższych kosztach pracy. Niestety, porównanie przychodów z produkcji mleka nie jest korzystne dla Polski – na tle badanej próby osiągnąmy najniższe wartości. Porównując jednak dochody rolnicze – wartości uzyskiwane przez polskie gospodarstwa były zbliżone do poziomu dochodu rolniczego w Niemczech Wschodnich, a w przeliczeniu dochodu rolniczego na 100 kg FCM do Wielkiej Brytanii.

Dr A. Parzanko w referacie „Efektywność produkcji mleka w Polsce i wybranych krajach UE” przedstawił w ujęciu terytorialnym zmiany w koncentracji produkcji mleka, a w drugiej części referatu dokonał analizy efektów zwiększenia skali produkcji w czterech gospodarstwach posiadających odpowiednio: 7, 15, 30 i 50 szt. krów mlecznych. Analiza została przeprowadzona w dwóch scenariuszach: optymistycznym i pesymistycznym przy założeniu 2 wariantów: odważnego i ostrożnego. Modelowe rozważania miały na celu udzielenie odpowiedzi na pytanie o ekonomiczne skutki zwiększenia skali produkcji. We wnioskach referent stwierdził, iż dopiero posiadanie stada 30 szt. zapewniało wyniki generujące dochód, stado 15 szt. przynosiło niski dochód niepokrywający części kosztów własnych czynników produkcji, natomiast gospodarstwa ze stadem 7 szt. miały niewielkie szanse na wzrost skali produkcji.

W dyskusji podsumowującej pierwszą część konferencji głos zabrała **dr hab. J. Seremak-Bulge** zwracając uwagę, iż w okresie ostatnich 15-tu lat nastąpił postęp organizacyjny w zakresie produkcji mleka w Polsce, pomimo braku poprawy struktury agrarnej. Natomiast koncentracja produkcji mleka była motywowana wyłącznie uwolnieniem mechanizmów rynkowych.

W drugiej części konferencji referaty wygłosili dr A. Malak-Rawlikowska, dr P. Kasztelan oraz dr M. Pietrzak.

W referacie **dr A. Malak-Rawlikowskiej** „Kwotowanie produkcji mleka i jego skutki na przykładzie wybranych krajów UE” zaprezentowano organizację kwotowania produkcji mleka w czterech państwach: Holandii, Niemczech, Danii i Francji. Referentka umiejscowiła system kwot pośród narzędzi WPR, zarysowała legislację unijną dotyczącą kwotowania produkcji, a także przedstawiła wpływ elementów systemu kwot (transferów, rezerw krajowych i programu wykupu kwot) na rynek mleka. Omówiła także mechanizmy oddziaływania

4 państw na wysokość produkcji mleka z zastosowaniem wymienionych narzędzi. Końcowa część referatu zawierała ocenę opłacalności „inwestycji w kwotę” w danych państwach oraz zobrazowanie wpływu systemu kwot na spowolnienie procesu koncentracji.

Dr P. Kasztelan w referacie „Aktualne problemy kwotowania produkcji mleka w Polsce” przedstawił liczbowo wielkość przyznanej Polsce kwoty mlecznej na tle UE-25, porównał poziom spożycia produktów mlecznych w Polsce, UE-15 i UE-25, zaprezentował także wykorzystanie kwoty mlecznej w latach 2004/2005 i 2005/2006. Dużo miejsca poświęcił prognozom przekroczenia limitów w roku 2005/2006 i konsekwencjom, jakie czekają producentów mleka. Referent zobrazował możliwe sposoby oddziaływania na poziom kwoty na poziomie państwa i negocjacji unijnych. Jednym z omawianych rozwiązań były transfery kwoty bezpośredniej na hurtową. W referacie zawarto też prognozy rozwoju rynku mleka po roku 2005/2006 oraz zwrócono uwagę na wyraźny wpływ regionalizacji i małej stabilności prawa na trudności przy sporządzaniu analiz i prognoz.

Ostatni referat wygłosił **dr M. Pietrzak** „Przetwórstwo, handel i konsumpcja produktów mlecznych w Polsce - stan i kierunki zmian”. Przy współudziale mgra P. Szajnera referent dokonał badań rynku mleka i stworzył mapę grup strategicznych w sektorze przetwórstwa mleka. W referacie zobrazowano strukturę asortymentową przetworów w 1999 r. i 2004 r., przedstawiono zmiany struktury podmiotowej przetwórstwa (przyspieszenie procesów koncentracji), a także dokonano symulacji konkurencyjności polskiego przetwórstwa mleka względem niemieckiego. We wnioskach podkreślono malejącą rolę sprzedaży bezpośredniej, dynamiczne zmiany struktury handlu detalicznego oraz rosnącą rolę marek sieci handlowych.

W dyskusji podsumowującej konferencję **prof. dr hab. H. Runowski** odniósł się do kwestii opłacalności przekroczenia limitu kwoty mlecznej przez producenta hurtowego. Aby zobrazować ten frapujący problem, przedstawił symulację dla gospodarstwa produkującego ilość referencyjną 3 mln litrów – przekroczoną o 500 tys. litrów. Omawiając poziom kary (zależny od współczynnika realokacji), dyskutant równocześnie wykazał wzrost dochodu gospodarstwa spowodowany zwiększonym przychodem ze sprzedaży mleka.

W odpowiedzi na zaprezentowaną przez prof. Runowskiego symulację **prof. J. Szarek** (KHB AR) postulował rozwój produkcji żywca wołowego (wzrost pogłowia krów mamek i zagospodarowanie mleka o niższych parametrach jakościowych). Prof. Szarek proponował zmianę filozofii w zakresie produkcji mleka: odejście od maksymalizacji wydajności jednostkowej (wysokie koszty reprodukcji i leczenia), przy równoczesnym wydłużeniu okresu laktacji sztuk wysokowydajnych. Dyskutant podkreślał również konieczność zwiększenia wielokrotności doju i większą dbałość o poziom zawartości białka w mleku.

Wystąpienie **W. Kownackiego** (SPM „Mučka”) dotyczyło barier i niepewności legislacyjnych oraz związanych z tym problemów decyzyjnych rolników. Dyskutant zwrócił uwagę na długość cyklu produkcyjnego bydła mlecznego i znikome możliwości zmniejszenia wysokości produkcji w trakcie jej trwania. Małej elastyczności produkcji mlecznej przeciwstawił niepewność producentów mleka co do zasad prawnych naliczania kar za przekroczenie limitów mlecznych.

Dr J. Żuk (SGGW) w swoim wystąpieniu kładł nacisk na konieczność właściwego przygotowania polskich reprezentantów w kolejnych negocjacjach dotyczących WPR, w tym aspektów kwot mlecznych.

Prezes **Cz. Janicki** (Chodów), jako reprezentant producentów mleka zwracał uwagę na brak pewności rolników w chwili decyzji o zakupie kwoty mlecznej. Podkreślił, iż produkcję mleczną charakteryzuje ograniczona możliwość szybkiej zmiany wysokości produkcji, zaś niestabilne i nieprzewidywalne prawo nie zachęca do inwestycji.

Również **W. Broś** (KZSM) zwracał uwagę na legislacyjne trudności przy decyzjach o „inwestycjach w kwotę mleczną”.

Sz. Skomra (SPOMLEK) zabierając głos podkreślił związki ustawodawstwa polskiego z nowelizacjami prawa unijnego – usprawiedliwiając poniekąd zmienność przepisów i opóźnienie ich publikacji. Równocześnie zwrócił uwagę na niewystarczającą produkcję materiału hodowlanego w polskich gospodarstwach i potrzebę importu jałowizny.

K. Maj (Milk May) zwrócił uwagę na niedostateczne odnowienia stad - zwłaszcza w okresie przedakcesyjnym i związane z tym opóźnienia we wzroście poziomu produkcji mleka klasy ekstra w okresie „wypracowania krajowej kwoty mlecznej”.

S. Michalski w swej wypowiedzi przypomniał opracowanie Skorygowanego Programu Restrukturyzacji Mleczarstwa oraz postulował potrzebę objęcia badaniami socjologicznymi grupy gospodarstw „wypchniętych” z produkcji mleka.

Całość konferencji została podsumowana przez **prof. dr hab. H. Runowskiego**, który zwrócił uwagę na terytorialne zróżnicowanie produkcji mleka na świecie i zróżnicowanie kosztów. Tradycyjne rejony produkcji mleka na świecie, takie jak Europa, znajdują się pod ciśnieniem konkurencji. Procesy te zostaną wzmocnione postępującą liberalizacją rynku mleka. W tej sytuacji wystąpi potrzeba koncentracji w sektorze produkcji i przetwórstwa mleka. Szczególną rolę odgrywać będzie wiedza – czynnik produkcji niemal tak samo ważny jak postęp biologiczny, techniczny i organizacyjny. To właśnie wiedza w realiach liberalizacji rynku mleka, coraz trudniejszych warunków rywalizacji, może decydować o konkurencyjności polskich producentów – gdyż tylko zrozumienie otoczenia pozwoli na właściwe dostosowania w zakresie produkcji i przetwórstwa mleka.

Katarzyna Bańkowska